

PhDr. Libor Stejskal, Ph.D.

Jak daleko vidí Dlouhodobý výhled pro obranu 2030?

Český strategický dokument
v kontextu obranné politiky a ve světle
světových prognostických studií

RECENZOVANÝ
ČLÁNEK

How far can the Long Term Perspective for Defence 2030 See?

The Czech Strategic Document
in Context of Defence Policy and
in Light of the World Foresight Studies

Vojenské rozhledy, 2015, roč. 24 (56), č. 4, s. 5–15, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
DOI: 10.3849/1210-3292.24.2015.04.005-015

Abstrakt:

Článek se věnuje strategickému dokumentu, který aktuálně stanoví chápání trendů formujících budoucí bezpečnostní a operační prostředí a zároveň vytyčuje směry budování a rozvoje ozbrojených sil České republiky. Prvním cílem je zhodnotit „Dlouhodobý výhled pro obranu 2030“ a jeho význam v kontextu ostatních strategických dokumentů, platných v současnosti v České republice. Druhým cílem je konfrontovat jeho obsah se strukturovanou analýzou velké masy současných světových foresightových studií, diferencovaných tematicky i geograficky. Přímým srovnáním jsou pak identifikovány shody a neshody mezi českým dokumentem a relevantními zjištěními z prognostických studií. Tento postup umožňuje posoudit, zda „Dlouhodobý výhled pro obranu 2030“ skutečně postihuje žádoucí směr vývoje sektoru obrany a zda neopomíjí některé prvky, které se jako podstatné objevují v obdobných dokumentech ve světě.

Abstract:

The article deals with a strategic document that currently represents understanding of trends, which form the future security and operational environment, and that sets up the vectors for building-up and development of the Armed Forces of the Czech Republic. The first aim is to assess the Long Term Perspective for Defence 2030 and its significance in context of other strategic documents adopted in the Czech Republic. Another aim is to confront its contents with a structured analysis of large quantity of the state-of-the-art foresight studies, differentiated in geographical and thematic scope. The comparison allows identifying convergence and divergence between the Czech document and relevant findings from the foreign foresight documents. This approach enables the judgement whether the Long Term Perspective for Defence 2030 provides a relevant guideline for the defence sector development, and whether it does or does not miss some of the issues found significant in the foresight documents in the outer world.

Klíčová slova:

Budoucnost, trendy, bezpečnostní prostředí, operační prostředí, ozbrojené síly České republiky, strategie, koncepce.

Key words:

Future, Trends, Security Environment, Operational Environment, Armed Forces of the Czech Republic, Strategy, Concept.

Úvod

Názor na budoucnost a jeho artikulaci nelze nikdy brát jako věc pravdy a omylu, jako věc objektivně daných skutečností, a tedy jednoznačných výpovědí. I proto nelze *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*, který takovou výpověď v některých svých částech je, kritizovat na základě nesouhlasu s předkládanou představou o budoucnosti. Žádný z alternativních obrazů budoucnosti nemá automaticky přednost, protože nelze doložit jejich správnost či mylnost.

Je ale možné se kriticky vyjádřit ke struktuře a logice takového dokumentu, a to především na základě jeho kontextu a vazeb k dalším strategickým či koncepčním dokumentům, které byly zpracovány a připraveny před či souběžně s ním, a na něž se on sám odkazuje. Takové zhodnocení *Dlouhodobého výhledu pro obranu 2030* je prvním cílem tohoto článku.

Druhým cílem je potom srovnat dokumentem předkládanou představu o budoucnosti s tím, jak její obraz a zvláště konkrétní trendy, jež ji formují, vidí jiní autoři z jiných organizací a jiných států. K tomu jsou použity souhrny trendů z rozsáhlé množiny foresightových neboli prognostických studií a dokumentů. Pozornost je věnována zvláště těm, které se samy zaměřují na vývoj bezpečnostního prostředí a vojenských činností, ale zahrnuty budou i ty trendy, které jsou obvykle řazeny do nevojenských oblastí (ekonomika, životní prostředí, populační vývoj apod.), ale které lze z dobrých a doložitelných důvodů chápat jako relevantní pro budoucí zajišťování obrany.

Zvolený postup kombinuje oborovou perspektivu a nástroje zavedené v disciplínách veřejné politiky a future studies, a to ve zcela jednoduché a základní formě.

1. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 v kontextu ostatních strategických dokumentů a jejich tvorby

Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 [1] (dále DVO) je ve svém úvodu a východiscích charakterizován jako rámec pro *Koncepci výstavby Armády ČR* (dále KVAČR) a zároveň jako dokument, který respektuje strategické dokumenty ČR, konkrétně *Bezpečnostní strategii ČR* [2] a *Obrannou strategii ČR* [3]. Bere v úvahu i strategické dokumenty NATO a EU. Ve svém závěru se DVO výslovně podřazuje *Obranné strategii ČR* v tom smyslu, že pokud ta bude upravena a s tím dojde ke změně politicko-vojenských ambic ČR, bude návazně upraven i *Dlouhodobý výhled*.

To je poněkud zvláštní pojetí nadřazenosti a podřazenosti, primárnosti a odvozenosti strategických a koncepčních dokumentů. *Obranná strategie ČR*, jež by měla – coby strategie v pravém smyslu slova – určovat, co konkrétně chce a bude Česká republika dělat na poli obrany, je zřetelně předřazena a nadřazena vizi, jak má obrana ČR vůbec vypadat a kam se ubírat. Slovo „vize“ totiž nejlépe odpovídá pojmům tvořícím název *Dlouhodobého výhledu pro obranu 2030*.

Běžná a jinde obvyklá souslednost veřejných strategických a koncepčních dokumentů, tak jak ji lze vysledovat v praxi i ve schématech veřejné politiky [4], přitom vypadá tak, že na počátku stojí právě vize, zahrnující jak určitý „dlouhodobý výhled“, tak základní východiska, premisy a hodnoty, o něž se má opírat jakákoli realizace bezpečnostní či obranné politiky. Může obsahovat také nejobecnější cíle. Na tuto vizi pak navazuje samotná strategie, určující co a jak se konkrétně má realizovat, tedy konkrétní cíle, a teprve na ni pak navazují dílčí koncepce a z nich odvozené programy a opatření.

Místo této standardní sekvence nacházíme na poli obranné politiky ČR specifickou variantu, v níž *Obranná strategie ČR* není strategií v pravém významu, nýbrž je vnímána jako základní hodnotové a principiální východisko, od něhož se teprve odvíjí vše ostatní. To je podstatné i v tom ohledu, že samotná *Obranná strategie ČR* z roku 2012 je skutečně velmi málo strategická ve smyslu vytyčení konkrétních cílů. Naopak definuje poměrně poeticky hodnotová východiska a zároveň pragmaticky nastiňuje politicko-vojenské ambice, neboli horní limity nasazení, nad které už Česká republika, její společnost a ozbrojené síly za jednotlivých daných okolností nemohou a nehodlají jít.

S použitím standardní veřejně-politické (public policy) perspektivy se nabízí poněkud jiná potenciální sekvence strategických dokumentů k nastavení obranné politiky. Ta je přitom v českém prostředí jinak velmi správně chápána jako součást bezpečnostní politiky, což v mnoha vyspělých evropských i dalších zemích není dosud obvyklé. Patrně nebude sporu o tom, že při automatickém respektování Ústavy a právního rámce by zastřešujícím dokumentem měla vždy být *Bezpečnostní strategie České republiky*. V předešlých i v její současně platné verzi [2] se totiž objevuje jak část věnovaná „vizi“ – současnému a budoucímu bezpečnostnímu prostředí, trendům jej formujícím, ale i hodnotám a zájmům –, tak část „strategická“, neboli obecné i konkretizované cíle a příslušné nástroje a opatření. Především na její *vizijní*, prognostickou část by mohla navazovat vize pro sektor obrany, respektive obrannou politiku. Ta by mohla mít buď formu samostatného dokumentu, jakým je dnes *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*, anebo by měla být součástí *Obranné strategie ČR*. Na počátku by tedy tak jako tak stál „výhled“, zaměřený na budoucnost, trendy a předpokládaný vývoj prostředí.

Od něj by se měla odvíjet strategie, upřesňující, co je žádoucí a co se bude na poli obrany dělat. Na tuto „obránnou strategii“ by pak navázal konkrétní koncepční a programový dokument, jakým je *Koncepce výstavby Armády ČR* (zde nutno uvést, že KVAČR je bohužel dokumentem neveřejným a jeho kvality tak zatím nelze otevřeně posoudit). Je přirozené, že na optimální architekturu strategických a koncepčních dokumentů existují rozdílné názory [5].

Stejný princip zastřešující vize a strategie (*Bezpečnostní strategie ČR*) a z ní odvozených upřesňujících, rozvíjejících a konkretizujících sektorových vizí, strategií a koncepcí pro jejich realizaci by měl být analogicky uplatněn také pro sektor ochrany obyvatelstva (v gesci Hasičského záchranného sboru ČR, resp. jeho Generálního ředitelství) a pro sektor vnitřní bezpečnosti (v gesci Policie ČR, obojí v působnosti Ministerstva vnitra), či pro sektor zahraniční politiky (v gesci Ministerstva zahraničních věcí). Je přitom dost možné, že stávající zvláštní dichotomie mezi DVO a *Obrannou strategií* (která strategií vlastně není) vyplývá pouze z konkrétních historických okolností (značně posunutá doba vzniku) a napříště budou oba dokumenty skloubeny a provázány logičtěji.

Dalším faktorem předurčujícím výslednou podobu DVO je metoda jeho vzniku. I bez přesného vhledu do pozadí práce na dokumentu lze počítat s tím, že pro něj s vysokou pravděpodobností platí mechanismus, popsáný řadou expertů ze silových resortů, dotazovaných v rámci projektu *Adaptace bezpečnostního systému ČR na měnící se ekonomickou, sociální, demografickou a geopolitickou realitu* (VG20132015112). Ti opakovaně vypověděli, že všechny strategické dokumenty vznikají konsenzuálně a postupným „obrušováním hran“ tak, aby byly bez problémů schváleny a přijaty, což se nutně projevuje na jejich velmi nízké průbojnosti, originalitě, zaostřenosti a výsledné zacílenosti. Jejich celkově nekonfrontační, konsenzuální a všesměrný charakter je přirozeně dán procesem širších či užších pracovních skupin, připomínkovým řízením uvnitř resortu i meziresortním připomínkovým řízením. Platí to kupodivu i v situaci, kdy je autorský kolektiv velmi úzký a tvoří ho třeba i jen pár jednotlivců. Právě tato situace nastala jak při práci na *Obranné strategii ČR* (2012), tak při tvorbě DVO. Jakkoli by úzký a koncentrovaný autorský kolektiv dával naději na formulaci silného a jasně vymezeného stanoviska či strategického směru, v praxi tomu tak není. Autoři, kteří jsou nepochybně špičkovými odborníky, totiž zároveň čelí neúprosnému tlaku každodenní operativy. Tudíž nutně potřebují, aby se práce na strategickém dokumentu nekomplikovala a nezdržovala a aby výsledek bez obtíží prošel uvedenými schvalovacími procedurami. Proto jej i nejlepší experti zformulují rovnou tak, aby žádným jiným zaangażovaným aktérům nevadil, a především aby se jím žádná dotčená složka či podsložka uvnitř organizace či bezpečnostního systému (v tomto případě v rámci Ministerstva obrany a ozbrojených sil ČR) necítila ohrožena. Zároveň je však zřetelná i snaha nevyvolávat u žádných dalších aktérů přehnaná očekávání či naděje, a především zamezit jakýmkoli novým povinnostem, úkolům či závazkům pro vlastní organizaci. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 je v tomto ohledu spíše nekonfliktní, neboť mimo složky resortu obrany se vyjadřuje pouze zběžně k roli Armády ČR (dále AČR) v Integrovaném záchranném systému a při plnění úkolů Policie ČR, a rámcově stanoví úmysl vést „aktivní politiku průmyslové spolupráce“ se subjekty domácího obranného průmyslu.

Zmíněná procedura vzniku vede k tomu, že i dokumenty, které mají „strategično“ ve svém názvu, jsou pak více než čím jiným popisným slohovým cvičením, které neříká nic o tom, pro jaké priority a cíle jsme se rozhodli a co v blízkém budoucnu konkrétního

učiníme pro jejich naplnění. U dopředu orientovaných strategií, kde je třeba jisté cíle zvolit a ostatní potlačit, to vadí. U přehledových dokumentů, kde se vícestrannost a vlastnictví více aktérů předpokládá a je žádoucí, to nevadí. DVO sice není strategií v přísném slova smyslu, ale orientace vpřed by mu chybět neměla. A právě moment vyvození konkrétních závěrů pro výstavbu a rozvoj schopností AČR z předchozího náčrtu budoucího bezpečnostního a operačního prostředí je dalším diskutabilním rysem DVO.

Dlouhodobý výhled ve své části III. *Očekávané bezpečnostní a operační prostředí* srozumitelně vybírá a shrnuje hlavní trendy formující budoucí prostředí, a vyvozuje z nich i zobecněné požadavky na operační schopnosti [1, s. 7]. Navazuje část IV. *Účast v budoucích operacích*, která však s uvedeným budoucím prostředím nijak přímo nekoresponduje, naopak představuje ryze současný právní a alianční rámec pro působení AČR a požadavky zde uvedené rozhodně platí už dnes [1, s. 8–9]. Nejzásadnější je další část: V. *Implikace pro rozvoj vojenských schopností* [1, s. 10–15]. V ní uvedené *Základní principy výstavby ozbrojených sil* jsou opět naprosto současné a nijak specificky se nevážou na budoucí operační prostředí, stejně jako pasáž o *Klíčových schopnostech ozbrojených sil*. Následuje obsáhlý výčet *Základních směrů rozvoje ozbrojených sil* – a s nimi hlavní problém: čtenář by předpokládal výslovnou a zřetelnou vazbu dané schopnosti či struktury na ono dramaticky proměněné bezpečnostní a operační prostředí příštích 15 let. Místo toho následuje zcela statický výčet všech současně existujících schopností, druhů vojsk a podpory – a jim jsou opět zcela nespecificky připsány ty funkce a úkoly, které v podstatě zastávají nejen dnes, ale spíše už v posledních dvou dekadách. Všechny stávající složky ozbrojených sil, všechny současné schopnosti a modernizační směry, které přežily *Bílou knihu o obraně* a předchozí škrty, dnes v DVO najdou zdůvodnění, proč mohou pokračovat – zdůvodnění však není žádným konkrétním způsobem odvozeno z popisu trendů a budoucích potřeb, jež jsou uvedeny jen o pár stránek dříve. Vše, co dnes ozbrojené síly považují za potřebné a co by rády modernizovaly, je jakousi „black box“ metodou shledáno jako klíčové a potřebné i z hlediska budoucích potřeb v roce 2030.

Vyvození či jednoduché zdůvodnění, proč je ta která schopnost relevantní i v roce 2030 právě s ohledem na ten který konkrétní trend či vyvstávající zkušenost, tedy chybí. Uvedme pár příkladů: neexistuje patrně žádný prostor pro změnu toho, že jádro pozemních sil tvoří dvě mechanizované brigády, nicméně úvaha, zda a proč by měla i do budoucna být jedna budována na kolové bojové technice a druhá na pásové, by zde byla na místě. Ještě mnohem méně samozřejmá a méně vysvětlená pomocí trendů je pozitivní budoucnost dělostřelectva a tanků. Naproti tomu asi nikdo nezpochybní užitečnost moderních vrtulníků za všech okolností, jako naprosto univerzální schopnost se budou hodit vždy a všude, stojí však za zmínku, zda jich pořizovat více či méně. Podstatnou a nesamozřejmou informací je význam nově přikládání Univerzitě obrany coby vlastní kapacitě pro vzdělávání a přípravu personálu – zdůvodnění speciální změnou ve způsobech budoucího nasazení AČR však chybí. Stejně tak by nebylo obtížné vyvodit a vysvětlit, že kolová bojová technika se v popsáném budoucím světě uplatní ve většině potenciálních konfliktních scénářů a lokalit. Obdobně lze doložit budoucí užitečnost pásové techniky (snad i včetně reziduálního množství tanků), stejně jako lze zdůvodnit důvěru v impozantní a přitom nákladově vysoce efektivní schopnosti nejmodernějšího dělostřelectva (ale třeba i dávno zastaralého, jak ukázal konflikt na východní Ukrajině). Tuto odtrženost mezi vyřčeným A i B, ale s chybějící přímou implikací, lze považovat za zbytečnou slabou stránku dokumentu.

2. Porovnání Dlouhodobého výhledu pro obranu 2030 se světovými foresightovými studiemi

DVO obsahuje část III. *Očekávané bezpečnostní a operační prostředí*, která je věnována vybraným hlavním trendům, tvořícím toto prostředí k horizontu roku 2030. Nejedná se tedy o žádnou vzdálenou budoucnost – patnáct let nám všem uteče jako voda. Horizont je to velmi praktický pro plánování i velmi zajímavý pro přemýšlení, neboť relativní blízkost vybízí ke střídmosti: většina očekávaného by tu už s námi tak či onak měla být, buď ve formě nastaveného trendu, či alespoň ve formě náznaků a „slabých signálů“. Na druhou stranu už je třeba být kreativní, neboť historická zkušenost ukazuje, jak se i v tak nedlouhém období mohou vyskytnout změny zcela nepředpokládané.

Trendová pasáž je uvedena téměř obligátní poznámkou, že Česko, NATO a EU budou v příštích dvou desetiletích čelit vážným dlouhodobým hrozbám, což lze obhájit už jen prostou lineární reprodukcí dnešního stavu. Věta o „*charakteristické vysoké dynamice změn, komplexnosti a provázanosti jednotlivých trendů*“ je pak čirou mantrou – odpovídá všeobecně sdílenému tušení, že to tak je a bude, nelze ji vyvrátit, ale ani potvrdit. Nutný předpoklad to rozhodně není, dynamika změn může k našemu překvapení i naopak klesnout. Především není jasné, jak s tímto sugestivním tušením naložit a co z něj konkrétně vyvodit. Podobné je to s tezí, že „*změny lze očekávat ve všech rozhodujících dimenzích bezpečnosti*“ – intuitivně dozajista ano, ale čím je to podloženo, a především: co to bude znamenat jiného než dosavadní vývoj? Spoluautoři DVO ještě zvláště vyzdvihují obtížnou předvídatelnost vývoje [6].

Navazuje samotný výčet dvanácti hlavních trendů, který je už vzhledem ke stručnosti zpracován velmi zdařile; po třetím čtení je výběr a formulace přesvědčivější než na první pohled. Výsledný obraz (diverzifikace rozložení politické moci a ekonomického a vojenského potenciálu ve světě, nestabilita, pokračující globalizace, růst vojenské moci nezápádních aktérů, větší role nestátních aktérů, slabé vládnutí, rozpad států a regionální konflikty, rostoucí poptávka po energiích a vodě, rychlý rozvoj vědy a technologií, závislost na IT, demografická nevyrovnanost, migrační vlny a devastace životního prostředí) je konzistentní, konvenční a konvergentní – dobře odpovídá většině dostupných průřezových foresightových dokumentů. Je škoda, že zdroje nejsou uvedeny; jejich profil je ale předvídatelný.

Výtka může směřovat jen ke zbytečně dnešnímu vyličení některých detailů (zaujetí tzv. hybridním válčením, jež ve skutečnosti nijak nové není, či zmínka o neidentifikovatelných ozbrojencích a polovojenských milicích) – takových jednotlivostí se do roku 2030 objeví stovky či tisíce. Někteří autoři ale toto ovlivnění současným děním inspiraci jinde přiznávají [6].

Následující doplnění obrazu bezpečnostního a operačního prostředí je provedeno na základě sumarizace trendů, která proběhla jako dílčí fáze v rámci řešení projektu *Scénáře strategických šoků: budoucí prostředí veřejných politik* (TD020083). Řešitelé vybrali více než čtyřicet foresightových či prognostických dokumentů, z nichž část je orientována průřezově, např. [7] [8] [9], část je zaměřena na určité sektory, ve vztahu k bezpečnosti zvláště např. [10] [11] [12]. Z těchto studií a reportů následně vyextrahovali přes pět set jednotlivých trendů. Tyto trendy roztřídili do osmi tematických množin (geopolitika, konflikty, urbanizace, populace, technologie, identita a sociální struktury, životní prostředí a ekonomika). Každá z těchto osmi množin trendů byla

prostudována do hloubky a všechny v ní obsažené trendy syntetizovány do výsledné skupiny sedmi až šestnácti vysoce reprezentativních trendů, zastupujících původní desítky trendů v každé množině (celkem 82 trendů). Jejich doslovné názvy jsou dílem členů řešitelského týmu [13].

Následující přehled je vytvořen autorovým vlastním výběrem všech syntetických trendů z osmi tematických či sektorových množin, jež lze na základě kontextu, výslovné příbuznosti a v poslední řadě vlastního expertního odhadu považovat za vysoce relevantní pro budoucí bezpečnostní a operační prostředí, a to s omezením na horizont 2030. Celá řada vysoce relevantních trendů tak odpadá, neboť jejich zásadní dopad nastane mnohem později. Poznámky upozorňují jen na zajímavé trendy, které se v DVO vůbec nevyskytují (což není bráno nutně jako chyba).

Ekonomika:

- růst ekonomické moci a vlivu „nezápadních“ aktérů (Čína, BRICS)
- udržení ekonomické role a vlivu celého Západu v globálním měřítku – DVO nezmiňuje
- globalizace nadále hybnou silou ekonomiky, ale také sociálně-politická rizika dopadů „nezvládnuté“ globalizace – DVO nezmiňuje
- nebezpečí nových finančních a ekonomických krizí – DVO nezmiňuje

Geopolitika (vedeny všechny identifikované trendy):

- vznik globálních soukromých hráčů
- absolutní i relativní ekonomické posílení rozvojových zemí
- mocenský růst západních aktérů Rusko, Čína, Indie, Brazílie, Jižní Afrika, Indonésie a Pacifiku
- růst vojenské moci Číny
- růst vojenské moci Indie
- roste riziko konfliktu mezi nastupujícími mocnostmi – DVO nezmiňuje
- vznik protizápadní aliance Ruska a Číny – DVO nezmiňuje
- pokles reálné role OSN – DVO nezmiňuje
- vznik nových institucí globálního vládnutí – DVO nezmiňuje
- omezení vojenské převahy USA, ale udržení role vojenské supervelmoci – DVO nezmiňuje
- růst vlivu Číny v Pacifiku
- probuzení Afriky – DVO nezmiňuje
- vznik mocenské multipolarity
- militarizace Arktidy – DVO nezmiňuje

Identita a sociální struktury:

- vzrůstající role náboženství a ideologií
- šíření demokracie a posilování občanské společnosti
- zpomalování a omezování demokratizace

Konflikty (vedeny všechny identifikované trendy):

- proliferace moderních technologií
- asymetrické vedení bojů

- proliferace ZHN, konvenčních zbraní i kybernetických schopností
- růst zranitelnosti sil a cílů – DVO nezmiňuje
- snižování technologické převahy Západu
- snižování schopnosti intervence (ve složitém, cizím a příliš „hustém“ prostředí) – DVO nezmiňuje
- nárůst terorismu a organizovaného zločinu
- nárůst soukromých vojenských společností (PMCs)
- konflikty o zdroje
- selhávání států

Populace:

- stárnutí populace jak v rozvinutých zemích, tak v rozvojových zemích s výjimkou subsaharské Afriky – DVO nezmiňuje
- růst populace
- populační pokles na Západě
- potřeba řízené migrace
- tlak na zdroje
- migrace pokračuje a zesiluje, přidává se migrace v důsledku změn klimatu
- imigrace je problémem hlavně pro Evropu v případě nezvládnutí integrace

Technologie:

- intenzivní rozvoj technologií na pozadí hospodářské soutěže (expanze ve výzkumu a vývoji, dynamické inovace)
- dostupnost technologií včetně specializovaných vojenských schopností
- rostoucí závislost společnosti na infrastruktuře – DVO nezmiňuje

Urbanizace:

- urbanizace a růst megaměst – DVO nezmiňuje
- izolace čtvrtí od sebe
- válka ve městě

Životní prostředí:

- změna klimatu jako taková a její negativní dopady
- rostoucí výskyt extrémních klimatických jevů a přírodních katastrof
- rostoucí tlak na dostupnost a spotřebu energetických surovin
- rostoucí tlak na dostupnost a využití vody, včetně chronického nedostatku v mnoha částech světa
- rostoucí spotřeba i produkce potravin a rozvrat potravinové bezpečnosti
- zvyšující se potenciál ozbrojených konfliktů následkem změn klimatu a omezených zdrojů vody, potravin a energie

Z uvedeného výběru – pro budoucí obranu relevantních – syntetických trendů ze světové foresightové produkce a především z evidentního širokého společného překryvu je zřetelné, že tvůrci *Dlouhodobého výhledu pro obranu 2030* pracovali s přinejmenším několika autoritativními průřezovými studiemi, které výrazně ovlivnily celkové „mainstreamové“ a konvergentní vyznění vlastního dokumentu.

Závěr

Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 z hlediska uchopení trendů a předpovědi budoucího bezpečnostního a operačního prostředí není třeba a ani nelze podstatně kritizovat. Jednak z principu výpovědi o možných budoucnostech, pro něž neexistuje způsob, jak ověřit či doložit jejich pravdivost či omylnost. Prezentované hlavní trendy poskytují smysluplný obraz budoucího prostředí, který je plně v souladu s hlavním proudem aktuálních foresightových či prognostických dokumentů, ať jsou zaměřeny všeobecně na civilizační vývoj či na sektory bezpečnosti a konfliktů, ekonomiky, politiky a geopolitiky, demografie, technologického vývoje či životního prostředí. Přesvědčivost vybraných trendů je dána jednak relativní blízkostí horizontu roku 2030, kdy to, co lze do budoucna předpokládat, je v trendu či v signálech rozpoznatelné už dnes. Spolehlivou „mainstreamovost“ dokumentu podstatně nezpochybní ani alternativní a ve skutečnosti spíše doplňující a rozšiřující výčet trendů, které jsou v článku nabídnuty a odvozeny z vlastního sekundárního výzkumu. Slabinou je tak spíše nadbytečný prezentismus – tedy promítání ryze současných událostí a hrozeb i do vzdálenější budoucnosti. Značný význam autoři přikládají jak aktivitám Ruska na východní Ukrajině či v regionech jiných sousedních zemí, tak územně ukotvené islamistické revoltě Islámského státu na Blízkém a Středním východě [6]. Na druhou stranu platí argument, že ani jeden z těchto faktorů z dnešního pohledu nelze považovat za epizodu, která se během dvou tří let vytratí, a ani jeden se neobjevil z čistého nebe, nýbrž za sebou mají delší vývoj.

Více důvodů k námitkám lze najít v zarámování DVO do struktury existujících strategických dokumentů. Vzájemný poměr mezi platnou *Obrannou strategií ČR* a *Dlouhodobým výhledem pro obranu 2030* rozhodně není optimální, a to jednak kvůli tomu, že *Obranná strategie ČR* není strategií, ale spíš hodnotovým a principiálním východiskem. To by spolu s prognózou obsaženou v DVO byly dvě funkční části celkové vize pro obranu ČR: jednak vyjádření toho, jak bude bezpečnostní prostředí vypadat, a jednak vyjádření zájmu a ambicí, s jakými do tohoto prostředí hodláme vstupovat. Potřeba lepšího a logičtějšího propojení DVO s *Obrannou strategií ČR* je evidentní.

Jistý rozpor se zrodil během procesu přípravy rovněž mezi DVO a *Koncepcí výstavby AČR*. Podle samotných spoluautorů DVO bude tento dokument rámcem pro dokončovanou KVAČR [6] – vzhledem k délce její přípravy tedy došlo k tomu, že „vejce předstihlo slepici“ a rámec následuje to, co se jím má řídit.

Je tedy na místě otázka, zda bude DVO skutečně může mít zásadní význam pro plánování (pětileté střednědobé plány) a pro rozvoj schopností ozbrojených sil ČR. Jestliže v dokumentu není uspokojivě předestřena konkrétní a bezprostřední návaznost mezi danými trendy formujícími příští operační prostředí na jedné straně a potřebou mít a rozvíjet konkrétní schopnosti na straně druhé, a zároveň se počítá se zachováním a rozvojem všech stávajících a tradičních kapacit ozbrojených sil, lze to vysvětlit dvěma způsoby. První vysvětlení: z identifikovaných trendů vyplývá, že AČR možná bude muset bojovat v jakýchkoli podmínkách a s jakýmkoli protivníkem, z čehož plyne potřeba zachovat a zmodernizovat všechno, čím ozbrojené síly dnes disponují – pozemní techniku pásovou i kolovou, vrtulníky, děla i tanky, stíhací i lehké bitevní letouny. Tato logika ale v DVO vyřčena není. Reálnější tedy bude spíše o druhé vysvětlení: pokud to není existenčně nutné, nechť zkusí resort obrany už žádnou z dosavadních schopností nerušit, a snad postupně dojde i na jejich obnovu. Z vojenského hlediska lze udržení a eventuální

použití všech přetrvávajících schopností vždy zdůvodnit, a ani k tomu není třeba volit, zda nejpravděpodobnějším válčištěm budou bahnité a lesnaté východoevropské nížiny, anebo vyprahlé pouště a hory Blízkého východu.

Zároveň je škoda, že orgán, který DVO zpracoval, ani minimálně nevykročil za rámec zažitých reálií národního státu, který sice zůstává dominantním aktérem na poli obrany a ve věci výstavby vlastních ozbrojených sil je téměř neomezeným suverénem. Kde jinde než v *Dlouhodobém výhledu pro obranu* je na místě ptát se po efektivnosti celého dosavadního modelu? Je udržitelné, správné a opravdu nutné mít v rámci AČR všechny plánované schopnosti, přestože některé z nich jsou a i v budoucnu budou tak miniaturní, že stojí na řádově několika kusech techniky a jednotlivcích či desítkách lidí, takže reálné nasazení bude vždy komplikované a většinou neúčelné? Stejně tak nejsou nijak otevřeny a tematizovány aktuální či potenciální změny našeho spojeneckého rámce – tedy stabilita a funkčnost především NATO, ale i EU. Vůbec není řešena otázka možného zúžení vlastního záběru schopností, specializace a vzájemné komplementarity. Koncepty „smart defence“ i „pooling and sharing“ jsou tedy patrně skutečně mrtvé. Nicméně DVO byl velmi vhodným, leč zcela nevyužitým místem pro vyjádření postoje ČR a jejího obranného systému k zefektivnění spojeneckých schopností a k vytváření větších a s partnery sdílených bloků schopností. Cenné by bylo i najít v dokumentu výslovné stanovisko, že z pohledu obranného systému ČR k tomu v současnosti neexistují vhodné podmínky.

Nakonec lze vznést i otázku, zda ozbrojené síly ČR a resort obrany dokument typu DVO vůbec potřebují a zda ho mají tvořit samy. Hlavní, dominantní úkoly pro ozbrojené síly lze shrnout do dvou bodů:

- příprava na obranu a samotná obrana území ČR a jejich spojenců v rámci závazku kolektivní obrany v NATO a SBOP EU,
- podpora civilních orgánů při krizových situacích na území ČR.

V obou těchto primárních funkcích však Armáda ČR, respektive ozbrojené síly ČR nejsou svým vlastním pánem – jejich operační působení je a vždy bude řízeno vnější autoritou. V prvním případě jsou to orgány NATO a EU. V druhém případě jsou to struktury Integrovaného záchranného systému, resp. Policie ČR. Naopak ty úkoly a poslání, kde si AČR a její politické vedení (MO) samy stanoví zadání, jsou vlastně úzké a z hlediska hlavních funkcí obrany okrajové. Pokud by tyto „vnější rámce“ řídící operační působení AČR (zvenku: NATO, EU; zevnitř: IZS, MV-GR HZS ČR, Policejní prezidium ČR) zformulovaly dostatečně dlouhodobé a přitom konkrétní zadání pro výstavbu a použití schopností ozbrojených sil ČR, žádný vlastní *Dlouhodobý výhled pro obranu* by Ministerstvo obrany zpracovávat nemuselo. Realita však je a zjevně zůstane taková, že formulace odborného politického a vojenského zadání pro udržování a rozvoj schopností AČR – včetně zdůvodnění požadavky budoucího bezpečnostního a operačního prostředí – zůstává v gesci samotného resortu. Je tedy více než žádoucí, aby si resort také udržel a rozvíjel schopnost sledovat a vyhodnocovat trendy a předvídat vývoj prostředí.

Tento článek byl zpracován v rámci řešení projektu Scénáře strategických šoků: budoucí prostředí veřejných politik (TD020083), podpořeného Technologickou agenturou České republiky.

Použitá literatura a poznámka

- [1] MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. 2015. *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha. ISBN 978-80-7278-666-4.
- [2] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. 2015. *Bezpečnostní strategie České republiky*. Praha. ISBN 978-80-7441-005-5.
- [3] MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY. 2012. *Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec = The defence strategy of the Czech Republic : a responsible state and a reliable ally*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, Odbor komunikace a propagace (OKP MO). ISBN 978-80-7278-606-0.
- [4] Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe. 2007. Vyd. 1. Editor Arnošt Veselý, Martin Nekola. Praha: SLON. Studijní texty, 40. ISBN 978-808-6429-755, s. 59-65.
- [5] KRULÍK, Vladimír a Antonín RAŠEK. 2015. Bezpečnostní systém: optimalizace, nebo nová koncepce? *Vojenské rozhledy*. 24 (56)(3): 23-34. ISSN 1210-3292.
- [6] LANDOVSKÝ, Jakub, Lukáš DYČKA a Martin RIEGL. 2015. Dlouhodobý výhled pro obranu 2030 – pohled zevnitř. *Vojenské rozhledy*. 24 (56)(3): 3-7. ISSN 1210-3292.
- [7] NATIONAL INTELLIGENCE COUNCIL. 2012. *Global trends 2030: alternative worlds* [on-line]. [cit. 2013-07-15]. ISBN 978-1-929667-21-5. Dostupné z: www.dni.gov/nic/globaltrends.
- [8] MINISTRY OF DEFENCE, DEVELOPMENT, CONCEPTS AND DOCTRINE CENTRE (DCDC). 2010. *Global Strategic Trends - Out to 2040* [on-line]. Fourth edition. Swindon, UK. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33717/GST4_v9_Feb10.pdf.
- [9] EUROPEAN UNION INSTITUTE FOR SECURITY STUDIES. 2012. *Global trends 2030: Citizens in an interconnected and polycentric world*. Álvaro de Vasconcelos. Paris: European Union Institute for Security Studies. ISBN 978-929-1981-991.
- [10] MINISTRY OF DEFENCE, DEVELOPMENT, CONCEPTS AND DOCTRINE CENTRE (DCDC). 2010. *Future Character of Conflict* [on-line]. 1st ed. Swindon, UK. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33685/FCOCReadactedFinalWeb.pdf.
- [11] ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE. 2010. *Shifting Bases, Shifting Perils: A Scoping Study on Security Implications of Climate Change in the OSCE Region* [on-line]. Berlin: Office of the Co-ordinator of OSCE Economic and Environmental Activities, Adelphi Research. Dostupné z: <http://www.osce.org/eea/78356>.
- [12] STEINMÜLLER, Karlheinz. 2012. *Future Dimensions of Public Security: Security 2025 – Four Scenarios*. 1. Köln: Z-Punkt. Dostupné také z: http://www.z-punkt.de/uploads/files/56/security_2025.pdf.
- [13] PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., Bc. Pavlína Bláhová, Mgr. et Mgr. Jan Ludvík, Ph.D., Luděk Moravec, MSc (Econ), PhDr. Libor Stejskal, Ph.D.